

PEP COLL

El salvatge dels Pirineus

labutxaca

Pep Coll

El salvatge dels Pirineus

Premi Sant Joan 2005

labutxaca
Barcelona

© Pep Coll, 2005

La primera edició d'aquesta obra
es va publicar a Edicions 62 l'any 2005

Primera edició en aquest segell: maig del 2023
© d'aquesta edició: Edicions 62, s.a.,
labutxaca

Fotocomposició: Grup62
DIPÒSIT LEGAL: B. 6.058-2023
ISBN: 978-84-19107-65-7

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor. La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries. En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement. A Grup62 agraiem que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Aúuu! Aúuu! Aúuu! Una nova tongada de lladrucs va interrompre els murmuris monòtons de les últimes hores de la nit. Ressonaven en algun indret de la penya de Rocalta i s'abatien damunt les teulades i els carrers de Malpui com una pedregada d'estiu. El Sèbio de Perutxo es va rebolcar damunt del matalàs de llana folrat pel llençol de cànem. Amén rebentessis d'una vegada!, va rondinar fet un manat de nervis. Es va incorporar tot posant els peus a terra, però aquesta vegada, en comptes d'anar a tancar la finestra de l'habitació, o de tornar-la a obrir perquè la calda encara era pitjor que els crits del gos, aquesta vegada l'home va encendre la palmatòria del canterano i es va calçar i vestir a corre-cuita. La dona, que va sentir la balda de la porta, va mormolar del llit estant:

—On vas, Sèbio?

—Aviat ho sabràs! Càgon lo ruc de Déu!

A la sala del menjador va trasplantar la flameta de la palmatòria dins de la llanterna de vidre, agafà d'una revoldada la gorra del penja-robes i sortí al carrer ben dret cap a l'església. Millor que la clau fos al pany. S'estalviaria el tràngol de despertar el rector a aquestes hores de la nit,

d'haver de donar-li explicacions per la decisió que acabava de prendre. Prou que el despertarien les campanes. Després dels ric-racs de la clau, que en el silenci de la nit li van semblar estrepitosos, el va rebre la ferum grogosa de la llàntia d'oli que dormitava en un costat de l'altar. Canvià la llanterna de mà per tal de persignar-se, gargotejà amb les cames un inici de genuflexió i enfilà decidit l'escala del campanar. No es va aturar fins a dalt de tot, al replà dels gaials d'on penjaven les campanes. Cap a llevant, damunt la serra del port del Grau, es retallava un cel una mica més clarent que anunciava l'alba. Amb tot, cap de les bèsties matineres —fos el gall, l'oreneta o els pardals— no havia començat encara a donar senyals de vida.

D'ençà que havia sortit de casa que no recordava haver sentit cap lladruc. Potser el gos ha estirat la pota d'una vegada, va sospirar, confiat que encara era a temps de repensar-se i tornar-se'n al llit com si tot plegat fos un malson. Allà baix, a una trentena de pams sota els seus peus, el poble dormia submergit dins de la fressa de grills i d'insectes nocturns, bressolat pel xiulet intermitent d'un rossinyol llunyà. De cop, l'udol de la bèstia va estripar altra vegada la calma de la nit, un udol llastimós, estrafet per la penya que feia de tornaveu. L'home llavors empunyà el batall de la campana més grossa i picà amb força el metall una i altra vegada, mirant d'interpretar el toc arravatador que convoca el sometent.

No s'havia apagat el ressò de l'última batallada, que ja van encendre el llum en una de les finestres de la casa del davant. Amb un toc n'hi havia hagut ben bé prou. Quan va abandonar el tram d'esglaons que desembocaven al cor, el rector sortia esverat per la porta de la sagristia botonant-se la sotana.

—Per on venen?

El campaner no va respondre, va continuar escales avall fins a la nau de l'església. El capellà avançava pel passadís central, descalç i escabellat, amb el trabuc penjat a l'esquena:

—Maleïts cristins! Són gaires? Per on venen?

—Calma, mossèn, que no és la guerra —va dir el Sèbio, que ja es començava a penedir de l'enrenou—. Que no ha sentit el gossot? Hem d'anar allà dalt i fer-lo callar d'una vegada!

—Me càson deu mil dimonis de l'infern! —va escopir el mossèn—. Per un gos has ventat les campanes? Que t'has begut l'enteniment, Sèbio? Per una fotesa així, no pots convocar el sometent!

—No és cap fotesa! —I es va girar cap a la porta del carrer tot remugant—. esclar, com que tu no has de matinar. Càgon lo ruc de Déu! Haguessis d'anar al tros a segar com hem de fer tots d'aquí a una estona.

A fora, a la placeta de davant de l'església, van abordar-lo un parell de veïns, els més puntuals del sometent armats de trabucs i disposats a perseguir els malfactors fins a l'extrem del món. Potser sí que s'havia passat de rosca. El rector, que venia cremat darrere seu, li va estalviar de donar unes explicacions que ara, veient l'avalot que s'armava, li semblaven cada cop més difícils.

—Redeu, Sèbio! Ens has ben tocat els collons!

Els qui acudien brandant una arma, en pic sabien que se'ls havia despertat per anar a fer callar el gos de la Tonya, esbalçat dies enrere en un feixanc de Rocalta, s'afegien al clam contra el cap del sometent. El campaner, cada cop més acorralat davant de la porta de l'església, es defensava com

podia argumentant que tenia motius per convocar el sometent. Pel que semblava, però, ell era l'única persona de Malpui desvetllada pels lladrics moribunds del gos. Tot d'un plegat, per damunt de l'aldarull de renecs i d'insults, algú va cridar:

—Via fora! Via fora sometent!

No podia ser ningú més que el Tura del Poblador, un ximplet que s'havia trastocat feia uns anys quan estudiava lleis a Cervera. El boig va continuar, ara baladrejant amb veu més assossegada:

—El senyor Eusebi Mitjana, altrament conegut *inter nos* com el Sèbio de Perutxo, ha procedit segons la llei. D'acord amb la Unió i Germandat contra els lladres, bandolers i hòmens de seguida, feta per la vegueria de Pallars l'any 1692 i segellada a la vila de Talarn, el senyor Eusebi Mitjana, com a Cap de Desener, davant la greu situació en què es troben alguns veïns de Malpui, no només té el dret i sinó àdhuc el deure de convocar el sometent. Considerant, senyors, que hi ha lladres de tota mena, de diners, de fruits, de propietats, de riqueses materials i morals, físiques i corporals, el qui us adreça la paraula, Bonaventura Mir i Peiret, notari del districte de Malpui, es considera desposseït del seu dret al descans nocturn, per la qual cosa acusa el ca perdiguer, conegut amb el nom de Moret del delicte de lladrocini amb l'agreujant de nocturnitat. Segonament, considerant que l'esmentat lladre...

Tan sols el Sèbio escoltava la xerrameca desmarxada del noi del Poblador. Tanmateix, la intervenció del guillat havia estat providencial per a ell, atès que havia fet callar els més exaltats, alhora que aixecava el setge de crits i d'amenaques que s'havia conjurat al seu entorn. Alguns veïns, quan

van sentir que el boig del Poblador enfilava un dels seus discursos sobre lleis, que solien fer-se interminables, van girar cua cap a casa. La resta, ara un ara un altre, a mesura que s'adonaven que no hi havia re més per discutir, desfilaven igualment. Aviat el Sèbio es va quedar sol empassant-se la retòrica del Tura, acompanyat només per l'hereu de ca la Tonya. Aquest, com a amo del gos, se sentia en part responsable de tot aquell rebombori. Una vegada més, el Tonyo havia hagut d'explicar als qui volien saber-ne més detalls lo que repetia des de feia cinc dies. Que diumenge al matí foguejava les perdius per l'obaga de Rocalta, quan tot d'una, el gos en va llevar un vol i les acaçà costes amunt en direcció a la carena. Les perdius volaven baixes i la bestiola les tenia tan a l'abast del morro, que no es va adonar del precipici que, de cop, es va obrir sota les seues potes. Va anar a petar al feixanc de la Feixa. Sembla mentida que no es matés, devia espetegar damunt d'algun tou de matolls.

—Hi hem de tornar avui mateix, Bep —havia decidit el Sèbio—. Mirarem de disparar-li des d'algun cap de roca.

L'amo del gos no s'hi va negar, probablement aquesta era la millor solució perquè la bèstia deixés de patir d'una vegada. Tots dos homes van acordar que sortirien cap a Rocalta tot seguit, tan aviat com trenqués el dia. Entretant, passarien per casa a apariar-se un mossec. S'acabaven de girar mútuament l'esquena quan el ximplet del Poblador va reprendre la xerrameca:

—Tinc la satisfacció de comunicar-vos, senyor Eusebi Mitjana, que he pres la lliure decisió d'afegir-me a l'escamot del sometent. En qualitat de notari del districte, em veig amb el deure d'acompanyar-vos al lloc dels fets, a fi i efecte de donar fe dels incidents que s'hi esdevinguin.

—Per matar un gos, no t'hem de menester! —va bra-mar el Sèbio, sense girar-se—. No et necessitem per una punyetera merda!

Deu minuts més tard la Maria del Poblador trucava a la porta de casa Perutxo per anunciar al Sèbio allò que ell, només de veure la vella, ja s'havia imaginat: que el beneit del seu fill volia acompanyar-los tant sí com no a la penya.

—Per l'amor de Déu, Sèbio, pareu molt a compte! —implorava la dona—. Ja saps com és, pobret... El camí de la penya és infernal, hi ha pena de la vida. Ah, i sobretot no li deixeu tocar l'escopeta, tinc por que no faci un disbarat.

A qualsevol altra dona del poble l'hagués engegat de mala manera, però amb la Pobladora havia d'anar amb miraments. El seu home, a part de ser l'hereu de la casa més rica de Malpui, era l'alcalde i li devia molts favors. El fet que un parell d'anys enrere el nomenessin cap del sometent, sense anar més lluny. Així doncs, va tranquil·litzar la vella, que no patís pel fill, que no el deixaria de petja en tot el camí i que un cop enllestida la feina, tirarien avall sense entretenir-se. A l'hora de dinar comptaven ser de nou al poble.

Va ficar dins del morralet la munició —una bossa de pólvora i una altra amb els perdigons— i la berena que la seua dona li havia preparat rondinant, es penjà l'arma al coll i passà a fer un crit al Tonyo. Tots dos van enfilat carrer amunt i quan ja confiaven que el Tura se n'havia desdit, se'l van trobar a punt de marxa, esperant-los a la sortida del poble. Estava girat cap a la penya, mirant cap als tossals, com si intentés localitzar l'indret exacte d'on queien els tossals. El caçador va fer un darrer intent de convence'l:

—Millor que no vinguis, Tura. Tu li tenies molt afecte, al Moret, no t'agradarà gaire de veure lo que anem a fer.

El Sèbio no va tenir tants compliments:

—No vull que vinguis, càgon lo ruc de Déu!

—Li faig avinent, senyor Mitjana, que no em considero obligat per l'ordre formulada en llenguatge barroer, indigne de la vostra autoritat —va recitar el jove—. Vós, en qualitat de cap del sometent, no teniu jurisdicció militar ni civil sobre mi, el vostre requeriment és tan sols d'ordre moral, i aquesta depèn de la consciència de l'individu, no pas de l'autoritat civil pertinent. Ítem més, li faig saber també que jo, Bonaventura Mir, em considero perjudicat com a individu, atès que un lladre m'ha arrabassat el son nocturn, el qual, per dret natural, em correspon. Ítem més. Tenint en compte que el perjudici és causat per un quadrúpede del regne animal pel qual professo una sincera amistat, *it est*, un bon amic que m'implora insistentment que el pugui a salvar, que l'alliberi d'aquest món de patiments...

Es van posar en camí, no valia la pena perdre el temps discutint amb algú que havia rebut del cap. Encetar una conversa amb l'estudiant del Poblador era com obrir l'aixeta de la font: el boig deixava anar una xerrera que no tenia aturador, un raig de paraules sense solta ni volta. Mossèn Benet, l'única persona del poble que tenia la santa paciència d'escoltar-lo, deia que tot el guirigall de paraules que el boig emprava existien als llibres, i que de vegades hi tocava bona cosa. Que digués lo que volgués el capellà, el Tura no tenia un lluc de raó. La prova era que, quan parlava amb sa mare o quan s'adreçava a les bèsties, amb els gossos especialment, enraonava com una persona normal, fent servir paraules prou entenedores.

Quan el Tura va avançar-lo per posar-se al davant, es va adonar que anava molt carregat. A part del sarró, inflat com

si l'hagués omplert de llibres, s'havia entortolligat al cos, entre l'espatlla i el maluc, una soga de cànem. Va intentar fer-li veure que la corda se la podia ben estalviar, perquè el feixanc de la Feixa era tan fondo que no hi havia soga al país que hi pogués atènyer. Ell no va respondre, com si no l'hagués sentit. Era un boig tossut, quan ficava la banya en un forat no hi havia Déu que el fes recular.

Al cap d'una hora llarga els tres homes sortien al capdamunt de la serra pel coll de la Portella. En aquest colladó la dreuera del Golerot dels Llops, que ells havien pres a l'indret de l'ermita de les Alzines, empalmava amb el camí de ferradura que venia de donar el tomb a la penya, i a partir d'allí continuava fil de serra amunt en direcció als pobles de la vall del Segre. Vint minuts més tard, després de coronar el llom de Rocalta, tan sols va caldre desviar-se unes passes a la dreta per arribar al lloc que anaven. Els udols del gos van ressonar de nou, dèbils i llunyans, com si pugessin del fons d'un pou. El Tura va continuar ben dret cap al mirador del precipici.

—Para compte, noi! —va advertir-lo el Tonyo—. No t'atansis gaire al cantell, que se't pot amorriar el cap!

El Sèbio es va alliberar del sarró i de l'escopeta i s'assegué al peu d'una savina, al costat del company que acabava de fer el mateix i ja obria la bosseta de la pólvora per preparar la munició.

—Espera —va remugar fluixet, tot assenyalant el Tura amb els ulls—. No la carreguis encara, que no ens en podem fiar un pèl. Anem.

Es van incorporar de nou, recollint només les armes, i es van acostar al Tura, que guaitava des del mirador. Allà baix, a centenars de pams sota els seus peus, verdejava una

clapa de terra. Era la Feixa, una llenca allargassada de terra erma esquixada de roques grises i de matolls de color verd fosc. I el gos, on devia ser? Van resseguir de banda a banda tota la roca del mirador i no hi hagué manera de localitzar la taca negra de la bèstia en cap indret del feixanc. El Sèbio feu la provatura de llançar pedres al buit, mentre el Tonyo cargolava xiulets, llançava crits, un repertori d'ordres que, en condicions normals, haurien fet córrer el seu Moret com un llamp. Tots els intents van ser inútils. La bèstia devia de jaure malferida al peu del cingle, fora del seu camp de visió i, per tant, ho haurien de deixar córrer: girar cua cap al poble i esperar que la bestiota es morís de gana.

Mentre ells dos enraonaven i decidien de cara a l'esbalç, el boig n'havia fet de les seues. Després de desplegar la soga i de lligar-se-la a la cintura per un cap, avançava tot decidit cap al precipici, sens dubte amb intenció de despenjar-s'hi. El Sèbio amb prou feines va tenir temps d'aturar-lo, engrapant la soga amb les dues mans.

—Què vols fer, desgraciat! —va bramar.

El Tonyo deixà l'escopeta a terra i s'afanyà a donar-li suport.

—Senyor cap de sometent, company d'escamot —astrolicava el boig—, us faig sabedors que s'ha actuat amb coneixement de causa, bo i prenent les precaucions pertinents, preveient a priori totes les contingències. La maroma, prèviament comprovada la seua resistència, ha estat degudament fermada al tronc d'un *Juniperus sabina*, les arrels del qual s'enfonsen en les pregoneses del rocam.

L'únic que van entendre, de tota la retòrica, és que havia tingut la precaució de fermar l'altre cap de la soga al tronc d'una savina. Fet i fet, potser no era tan mala idea, ja

que la garantia de la corda permetria abocar-se una mica més al precipici i així eixamplar el camp de visió damunt del feixanc. Amb tot, ni ell ni el seu company veien molla clar que fos precisament aquell beneit el qui s'abalancés:

—Torna enrere, redeu! —ordenà el Perutxo—. Ja ho faré jo.

El boig però, no estava disposat a cedir, al contrari, estirava tan fort com podia arrossegant tots dos homes cap al precipici.

—Deixa'l fer, Sèbio, que encara serà pitjor.

Li van demanar que almenys s'alliberés del sarró, que el pes que li penjava de l'esquena el podria abalançar cap al buit. El Tura va respondre donant una forta estrebada a la corda. Tant se val, l'havien de deixar fer; trencar-li la girada encara fora pitjor. Tan bon punt van afluir la soga, el boig va avançar un parell o tres de passes fins al mateix cantell de la roca.

—Prou, Tura. No passis més! Que el veus?

—Mira cap al feixanc, carallot!

L'ensogat no aixecava els ulls de la penya, lleugerament desviats a la seua esquerra. Finalment va dir:

—Tinc la satisfacció de comunicar-vos la descoberta d'un prestatge de roca, a deu pams poc més o menys de la meua extremitat esquerra. Sollicito les braçades de corda corresponents per tal de davallar-hi *ipso facto*.

—No, Tura! Deixa-ho córrer!

—Torna enrere! Càgon lo ruc de Déu!

El Sèbio s'havia assegut a terra per apuntalar millor els peus en un bony de la roca. Al seu darrere, el Tonyo no parava d'afegir nusos a la soca de la savina.

—Davant la negativa —va reaccionar el boig—, la qual

considero discriminatòria i del tot injustificada, em veuré obligat a davallar-hi sol, prescindint del suport dels meus companys de sometent—. I sense més ni més, començà a desfer-se el nus que l'assegurava per la cintura.

—No, espera!

Vulgues no vulgues, davant l'amenaça d'aquell temerari, van haver de cedir. Tan aviat com li van afluir la corda, el boig va girar d'esquena al precipici, s'agenollà per agafar-se amb els dits a la penya i es tirà enrere fins a desaparèixer del tot.

D'ençà que van perdre'l de vista, cada cop que ho va reclamar, li van amollar la soga, a contracor, però sense discutir. En realitat, poc podien discutir, ja que els crits cada vegada pujaven de més avall i ja es confonien més amb els udols del gos. Tot i la gravetat de la situació, el fet que la tibantor de la soga no fos excessiva i que de tant en tant s'afluixés lleugerament, era senyal que el Tura estava ben fermat a l'altra punta. Va arribar un moment que tots els plecs sobrers van ser engolits per la penya, de manera que la soga va quedar tibant de la savina al precipici. A l'acte va ressonar una cridòria, sens dubte del boig exigint més corda. De cap manera! Ja podia marranejar tant com volgués, que ells no deslligarien la soga de la savina per res del món. Ja s'havien arriscat prou, massa i tot.

Arrapat a la soga, el Tonyo s'abocà a la timba i durant una bona estona s'esgargamellà cridant. De baix, però, no va pujar cap crit de resposta.

—Baixa al poble a buscar ajuda, Bep! Ves directe a casa seua —va ordenar el cap de sometent—. Que pugin ells a treure'l. Que pugi sa mare, càgon lo ruc de Déu! Espera! —va afegir esperançat—. Sembla que s'afluixa.

Efectivament, la corda havia deixat de tibar. Tots dos es van afanyar a engrapar-la i es posaren a estirar per tal d'assegurar-li el retorn. Aviat, però, per la facilitat amb què en recuperaven els plecs, es van adonar, astorats, que la corda pujava sola. O sigui, que el desgraciat no solament no retrocedia sinó que havia complert l'amenaça de deslligar-se. Conscients que havien d'evitar com fos que anés lliure per l'estimball van retornar la corda al buit. Poc després, veient que la soga no es tensava, van pensar que probablement havia continuat baixant i, qui sap, potser des d'on ara es trobava ja no podia atènyer el cap de la corda. El Sèbio va optar per desfer tot l'enfilall de nusos de la savina i així poder-li'n atansar unes quantes braçades més. Entretant el seu company havia localitzat a tocar de la timba un cantell de roca que també podia servir d'estacador. En el moment que el Sèbio corria cap al nou estacador, va notar un forta estrebadada als dits i tot seguit la corda es va esmunyir cap al buit. Tots dos homes es van quedar mirant l'un a l'altre, badant l'orella, com si d'un moment a l'altre haguessin de sentir el cop fatal. Malgrat que no sentissin re més, el Tonyo va sentenciar:

—S'ha estimbat.

—Càgon lo ruc de Déu!

Durant un bona estona van llançar crits i xiulets des de tots els indrets del mirador. Els gemecs del gos, cada vegada més febles i espaiats, eren l'única resposta que tornava del pou lluminós del feixanc.